

Р. Р. Романенко

доцент кафедри кримінального права і процесу
Юридичного факультету Національного авіаційного університету

М. Ю. Романов

доктор філософії в галузі права,
науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним правопорушенням факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті проаналізовано теорію та практику здійснення досудового розслідування Національною поліцією України в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. Окреслено основні тенденції щодо забезпечення швидкого, повного й неупередженого досудового розслідування слідчими поліціями злочинів пов'язаних із військовою агресією російської федерації проти територіальної цілісності, суверенітету й незалежності України.

Визначено роль і місце слідчих Національної поліції України в механізмі притягнення до кримінальної відповідальності зокрема, та системі досудового розслідування нетипових за критерієм підслідності кримінальних правопорушень загалом. Наведено низку аргументів, спираючись на законодавство України про шляхи оптимізації функціонування відповідного напряму в системі кримінальних процесуальних норм.

Досягнуто висновку про те, що слідчо-оперативні групи Національної поліції України є основним інструментом реагування на злочинні посягання загалом, і на злочини пов'язані з військовою агресією російської федерації проти територіальної цілісності, суверенітету й незалежності України, зокрема, оскільки саме слідчий поліції прибуває першим на місце події (за таких умов і обставин), що зумовлює прийняття ним низки процесуальних рішень й проведення слідчих (розшукових) дій.

Перспектива подальших наукових пошуків полягає в необхідності більш детального дослідження інституту підслідності, та зокрема, можливостей її зміни з метою оптимізації функціонування органів досудового розслідування Національної поліції України в розрізі реагування на злочини пов'язані з військовою агресією російської федерації проти територіальної цілісності, суверенітету й незалежності України.

Ключові слова: злочини, поліція, агресія, досудове розслідування, слідчий поліції, правозастосування.

Актуальність. Широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти незалежності, територіальної цілісності та суверенітету України докорінно змінила порядок функціонування сталих державотворчих процесів, спричинила загрозу стабільності функціонування правових інститутів, що покликані утверджувати й забезпечувати можливість реалізації прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Кримінально-правова охорона прав і свобод людини і громадянина та відповідний кримінальний процесуальний механізм, забезпе-

чують можливість притягнення до юридичної відповідальності осіб, що вчиняють суспільно небезпечні, протиправні, винні діяння котрі визначаються законодавством України як такі, за які настає відповідальність. Водночас, бойові дії, системна загроза інфраструктурі України, тимчасова окупація окремих територій поставили під суттєву загрозу відповідні права і свободи людини і громадянина, а також подекуди унеможливили здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень та інших протиправних посягань.

Стан наукових досліджень. Питання здійснення досудового розслідування в умовах дії правового режиму воєнного стану висвітлювали у своїх працях такі вчені як: І. Гловюк, В. Рогальська й інші співавтори науково-практичного коментаря Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» [1], крім цього, однією зі співавторок (Г. Тетерятник) було розглянуто відповідне питання в межах власного докторського дисертаційного дослідження на тему «Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи» [2]. Належить зазначити, на особистому внеску Д. Лазаревої щодо визначення загальної структури механізму затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному процесі України (монографічний рівень) [3], що дало суттєве теоретичне підґрунтя для поглиблення відповідного аспекту окресленої тематики, а також праці Л. Удалової, що безпосередньо стосуються основних фундаментальних проблем науки й галузі кримінального процесу [4]. Також, В. Дрозд, М. Цуцкірідзе, В. Бурлака та інші, вказували про низку складнощів у механізмі досудового розслідування Національною поліцією України [5], посилаючись на норми вітчизняного законодавства та судову практику, що на нашу думку лише підтверджує актуальність відповідного напрямку в дослідженнях та потребує додаткового опрацювання основних проблемних питань.

Загалом, зазначені праці фрагментарно та в цілому характеризують актуальність окресленої наукової публікації, проте з урахуванням повномасштабної війни розпочатої росією на суверенній території України, виникають поточні й фундаментальні проблеми в правозастосуванні, що потребують наукового опрацювання.

Мета й завдання статті. Окреслена тематика потребує суттєвого опрацювання пласту науково-теоретичних і практичних позицій і дослідження кола статистичних матеріалів, що ставить перед авторами мету – аналіз законодавства України, а також позицій і думок дослідників і вчених, щодо питання здійснення досудового розслідування Національною поліцією України в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

Така мета, в свою чергу, з урахуванням широти кола проблемних питань, потребує постановки низки дослідницьких завдань, а саме: 1) встановлення сутності та змісту

впливу правового режиму воєнного стану в Україні на процес здійснення досудового розслідування; 2) з'ясування кола проблемних питань, що виникають під час здійснення досудового розслідування Національною поліцією кримінальних правопорушень пов'язаних із військовою агресією; 3) обґрунтування науково-практичних висновків і дискусійних питань, щодо тематики наукової статті.

Виклад основного матеріалу. Як було попередньо зазначено, на нашу думку суттєво ускладнилась процедура здійснення досудового розслідування на всій території України, а оскільки Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) визначається, серед кола інших завдань, також і забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини питання дії та правозастосування кримінальних процесуальних норм у сучасних умовах є актуальними для науковців і практиків.

Так, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Поряд із цим, за інформацією з відкритих джерел, Національною поліцією України у 2022 році розслідувалося 1 мільйон 209 тисяч кримінальних проваджень, з яких закінчено досудове розслідування у 229 тисячах, а направлено до суду з обвинувальними актами майже 40 тисяч кримінальних проваджень. Водночас, протягом десяти місяців з 24 лютого 2022 року, слідчими Національної поліції України розпочато 136 тисяч 976 кримінальних проваджень (з яких 41 тисяча 181 – за фактами вчинення злочинів військовослужбовцями рф). Лівову частку в указаній кількісній одиниці складає порушення законів і звичаїв війни (стаття 438

КК України) – трохи більше 30-ти тисяч кримінальних проваджень, а поряд із ними, ще майже 9 тисяч стосуються посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (стаття 110 КК України).

Водночас, відповідно до статті 216 (Підслідність) Кримінального процесуального кодексу України, вказані кримінальні правопорушення віднесені до підслідності органів безпеки України [7], а оскільки така колізія може спричинити в подальшому визнання відповідно зібраних неналежним суб'єктом чи у неналежний спосіб доказів недопустимими [8], слід звернути увагу на основні недоліки та ймовірні неточності функціонування відповідного правового механізму.

Відповідно до положень Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, передбачається діяльність слідчо-оперативних груп (далі – СОГ), обов'язок першочергового реагування поліції на такі звернення громадян і відповідно необхідність надання першочергової кваліфікації протиправним діям, покладається на старшого СОГ – слідчого. СОГ є організаційною формою взаємодії слідчих (дізнавачів), працівників оперативних та інших підрозділів поліції з метою виявлення, фіксації, вилучення слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, встановлення осіб, які його вчинили, з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження [9].

Тож, оскільки здійснення досудового розслідування, крім випадків, передбачених КПК України, до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом, матеріали що надійшли до Національної поліції України та потребують реагування, з метою забезпечення зібраних на місці події доказів від визнання їх судом недопустимим потребують реєстрації в ЄРДР слідчим, саме Національної поліції України.

Один зі співавторів неодноразово зазначав, зокрема й у дисертаційному дослідженні про те, що тісний взаємозв'язок адміністративно-розпорядчих нормативно-правових актів Національної поліції України нерідко носять кримінальний процесуальний зміст, і навпаки, низка положень КПК України має дещо «адміністративний» (управлінський) характер [10].

Так, наприклад «початковий етап досудового розслідування», в даному контексті й тлумаченні Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, передбачає, зокрема здійснення комплексу першочергових заходів та невідкладних слідчих (розшукових) дій, у тому числі за дорученням слідчого (дізнавача), спрямованих на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та з'ясування всіх обставин прямо на місці події.

Такі заходи можуть включати: проведення огляду місця події; переслідування і затримання правопорушників; проведення розшукових заходів у місцях перебування осіб, схильних до вчинення правопорушень (у тому числі збуту викраденого майна); виявлення свідків та очевидців події; проведення поквартирного чи подвірного обходу для збирання відомостей про подію; та інші [11], що в свою чергу, здійснюючись за дорученням слідчого прямо на місці події, в відкритому кримінальному провадженні долучається до його матеріалів, як докази.

Водночас, частина десята статті 216 КПК України визначає, що якщо під час досудового розслідування буде встановлено інші кримінальні правопорушення, вчинені особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані із кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, і які не підслідні тому органу, який здійснює у кримінальному провадженні досудове розслідування, прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, у разі неможливості виділення цих матеріалів в окреме провадження своєю постановою визначає підслідність всіх цих кримінальних правопорушень [7], що формально дає підстави для зміни підслідності відповідного кримінального провадження зі збереженням допустимості всієї зібраної доказової інформації, хоч і судова практика щодо застосування положень статті 216 КПК України свідчить про інакше.

Про аналогічне зазначає також і В. Дрозд і М. Цуцкірідзе, вказуючи, що «слід звернути також увагу на ті кримінальні правопорушення, що були вчинені військовослужбовцями чи найманцями РФ у цивільному (без розпізнавальних знаків), що суттєво ускладнює процес доказування та первинної кваліфікації відповідних протиправних діянь та зумовлює необхідність проведення ряду слідчих (розшукових)

дій, спрямованих на встановлення особи-правопорушника, а вже після встановлення його приналежності до збройних формувань РФ, перекваліфікації та передання в установленому законодавством України порядку за підслідністю до Служби безпеки України» [5].

Крім цього, Верховним Судом у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду при розгляді справи № 725/5014/18 було встановлено, що «зміна прокурором підслідності у кримінальному провадженні може мати місце лише у випадку, коли орган, визначений у статті 216 КПК України, фактично здійснював досудове розслідування, однак воно визнано неефективним. Якщо з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР досудове розслідування у цьому провадженні здійснювалося неуповноваженим на те органом, а уповноважений орган будь-яке досудове розслідування, яке б можна було визнати неефективним, не здійснював, то постанова прокурора про визначення підслідності є немотивованою, а всі докази, здобуті у ході досудового розслідування, – недопустимими» [12], що в далекоглядній перспективі може суттєво ускладнити процеси притягнення до відповідальності винних у вчиненні злочинів пов'язаних із військовою агресією як на території України так і в міжнародних судових інституціях.

Крім цього, слушним, на нашу думку, було б доповнення Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні відповідним розділом, щодо особливостей організації взаємодії при розслідуванні злочинів учинених в умовах збройного конфлікту, як це передбачається щодо кримінальних правопорушень, учинених проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканості особи (розділ IX), дорожньо-транспортних пригод (розділ X), пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (розділ XI) та інших «резонансних» видів.

Висновок. У статті проаналізовано теорію та практику здійснення досудового розслідування Національною поліцією України в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

Окреслено основні характерні риси, що безпосередньо впливають на здійснення досудового розслідування Національною поліцією України в умовах дії правового режиму воєн-

ного стану та встановлено його взаємозв'язок із указаним механізмом. Визначено роль і місце слідчих Національної поліції України в механізмі притягнення до кримінальної відповідальності зокрема, та системі досудового розслідування нетипових за критерієм підслідності кримінальних правопорушень загалом. Наведено низку аргументів, спираючись на законодавство України про шляхи оптимізації функціонування відповідного напряму в системі кримінальних процесуальних норм.

Досягнуто висновку про те, що слідчо-оперативні групи Національної поліції України є основним інструментом реагування на злочинні посягання загалом, і на злочини пов'язані з військовою агресією російської федерації проти територіальної цілісності, суверенітету й незалежності України, зокрема, оскільки саме слідчий поліції прибуває першим на місце події (за таких умов і обставин), що зумовлює прийняття ним низки процесуальних рішень й проведення слідчих (розшукових) дій.

Перспектива подальших наукових пошуків полягає в необхідності більш детального дослідження інституту підслідності, та зокрема, можливостей її зміни з метою оптимізації функціонування органів досудового розслідування Національної поліції України в розрізі реагування на злочини пов'язані з військовою агресією російської федерації проти територіальної цілісності, суверенітету й незалежності України.

Список використаної літератури:

1. Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. *Електронне видання*. Львів – Одеса, 2022. Станом на 25 березня 2022. 31 с. URL: <https://zib.com.ua/files/2022-komentar-rozdil-IX.pdf>
2. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.
3. Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному процесі України : монографія / Д. В. Лазарева. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.

4. Удалова Л. Д. Теорія і практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : монографія / Удалова Л. Д. К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. 324 с.
5. Drozd, V., Tsutskiridze, M., Burlaka, V., Romanov, M., & Pohoretskyi, M. (2022). Considerations on the reform of Ukraine's wartime criminal justice system: Consideraciones sobre la reforma del sistema de justicia penal de Ucrania en tiempos de guerra. *Cuestiones Políticas*, 40(74), 779–803. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4074.43>
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
8. Визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні: аналіз слідчої практики крізь призму судових рішень : монографія / В. Г. Дрозд, В. В. Бурлака, Л. В. Гаврилук та ін. ; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Держ. наук.-досл. ін-т. Київ : 7БЦ, 2021. 420 с.
9. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квітня 2020 року № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>
10. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади забезпечення функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України : дис. докт. філос. : 081 «Право» / Романов Максим Юрійович. Київ, 2022. 264 с.
11. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ Національної поліції України від 07 липня 2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#n14>
12. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за жовтень 2021 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна, правове управління (III) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. 64 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KKS_October_2021.pdf

Romanenko R. R., Romanov M. Yu. Theory and practice of pre-trial investigation by the National Police of Ukraine under the conditions of the legal regime of martial state

The article analyzes the theory and practice of pretrial investigation by the National Police of Ukraine under the conditions of the legal regime of martial law in Ukraine. The main trends in ensuring a quick, complete and impartial pre-trial investigation by investigative police of crimes related to the military aggression of the Russian Federation against the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine are outlined.

The role and place of the investigators of the National Police of Ukraine in the mechanism of bringing to criminal responsibility in particular, and in the system of pre-trial investigation of atypical criminal offenses in general according to the criterion of prosecution, have been determined. A number of arguments are presented, based on the legislation of Ukraine on ways to optimize the functioning of the relevant direction in the system of criminal procedural norms.

The conclusion was reached that investigative and operational groups of the National Police of Ukraine are the main tool for responding to criminal encroachments in general, and to crimes related to the military aggression of the Russian Federation against the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, in particular, because it is the police investigator who arrives first to the place of the event (under such conditions and circumstances), which causes him to take a number of procedural decisions and conduct investigative (search) actions.

The perspective of further scientific research lies in the need for a more detailed study of the institution of accountability, and in particular, the possibilities of its change in order to optimize the functioning of the pre-trial investigation bodies of the National Police of Ukraine in terms of responding to crimes related to the military aggression of the Russian Federation against the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine.

Key words: crimes, police, aggression, pretrial investigation, police investigator, law enforcement.